
ОСВРТИ, ОГЛЕДИ, ПРИКАЗИ

Радомир ПОПОВИЋ

Момир Јовић, Рано хришћанство на Балкану,
Просвета, Ниш, 1994, 5–214.

Југоисток европског континента, односно Балканско полуострво, по много чему привлачи пажњу не само због проучавања његове садашњости већ, чини нам се, још више његове богате прошлости. Можда томе умногоме доприноси и сам положај Балкана као размјесте три континента, Европе, Азије и Африке, затим укрштања различитих и често међусобно супротстављених култура и цивилизација. Зато је моју пажњу привукла књига М. Јовића, "*Рано хришћанство на Балкану*" која се појавила у Нишу 1994. године. Одавно се чекало на једно дело са оваквом тематиком, јер је особито у последње време појачан интерес, а и потреба да се што боље и детаљније сагледају хришћански корени на балканским просторима.

Међутим, убрзо сам се разочарао, јер од књиге о којој је реч, сем лепог и привлачног наслова који у потпуности не одговара њеној садржини, скоро да ничега другог нема. Можда је аутор књиге имао добру намеру, лепу жељу, али је, нажалост, није макар за сада остварио под овим насловом.

После читања ове књиге, сматрам да озбиљна критика није потребна, јер она то, односно њен писац ничим и не заслужују. Једноставно речено, књига ни по чему, пре свега, не заслужује наслов који јој је писац дао. Пре би се можда књига могла назвати – Историја раног хришћанства (кратак преглед). Ова књига, сем тога, нема ни рецензента, само на крају пише да ју је "за објављивање предложио проф. др. Веселин Илић", вероватно из Ниша. Никаквих других података о аутору и књизи нема да би се могло наслутити која стручна и мериторна установа иза ње стоји.

Треба бити свестан, с једне стране, да је истраживање раног хришћанства на Балкану веома сложен, и мукотрпан посао који захтева стручност. Истраживач се мора неминовно сусрести са ранохришћанским писаним документима и изворима којих додуше, нема тако много. То су, затим, прилично богати подаци које даје модерна ранохришћанска археологија са својим пратећим дисциплинама, као што су епиграфика, нумизматика, ранохришћанска уметност и тако даље. Свим тим наш аутор се није бавио пишући ову књигу. Неке писане и давно објављене изворе само је тек узгред користио, и то више можда из друге или треће руке, што озбиљном истраживачу није дозвољено. То је не само ненаучан, некритичан, већ и ризичан поступак, који није добар ни за пуну популаризацију теме којом се бави. Није то дозвољено чак ни почетницима који претендују да ипак нешто науче.

Сем тога, у овој књизи има доста и методолошких промашаја и грешака: мешају се извори и литература. И ако се цитира литература, углавном се наводе застарела дела која су већ поодавно престала да се цитирају, а која су по много чему у науци давно превазиђена. Примера ради, у таква дела спада, рецимо, Ст. Станојевићева *Енциклопедија*. Загреб 1924–1929, *Општа црквена историја*, од Јевсевија Поповића, Сремски Карловци 1912. или Ст. Станојевић, *Византија и Срби*, Нови Сад 1903. Какве рецимо везе има Његошев *Горски вијенац* са раним хришћанством на Балкану?!

Према оном чиме се књига бави и шта јој је садржина, она би, на пример, исто тако могла да има наслов, "Рано хришћанство у Малој Азији". Наслов би можда чак био тачнији.

Укратко речено, недостаци ове књиге су велики. Можда није претерано рећи да је боље да се она оваква каква јесте и није уопште појавила. За њено писање нису коришћени ни приближно одговарајући извори, а о литератури и да се не говори. Додуше, можда ће понеко, ко заиста ништа не зна о хришћанству у првих шест векова, нешто ипак сазнати читајући ову књигу.

Има у књизи података и материјалних грешака, неуједначеног навођења имена познатих црквених личности и појмова, и то збуњује читаоца, поготову ако је макар и мало упућен у ову материју. За познати корпус *Л.Д. Манси*, рецимо, аутор каже да је написан искључиво на латинском језику, што, наравно, није тачно (стр. 9); да се тај важан зборник до-

кумената црквених сабора појавио у 48 свезака, што опет није тачно, када се зна да има 31 свеску. За познату патристичку колекцију дела Светих Отаца *Л.П. Мињ-а*, наш аутор каже паушално да има преко 300 свезака, а зна се сигурно да их има 378 (и то 161 том источних и 217 свезака западних хришћанских писаца).

Аутор књиге на коју се укратко осврћемо је можда хришћанин, јер како је књига писана лако се може посумњати. Нарочито у првом делу књиге писац о хришћанству говори потпуно нецрквеним, нехришћанским, посветовњаченим језиком писца коме је суштина хришћанства страна, а који, с друге стране, хоће на свој начин, из неких само њему познатих разлога да пише о ранохришћанској прошлости Балкана. За аутора књиге хришћанство је "идеологија", затим јереси и расколи су својеврсни идеолошки покрети унутар хришћанске идеологије. Треба, додуше, бити свестан тешког и спорог ослобађања од јаких идеолошких калупа у које су многи убацивали и хришћанство.

На крају, уместо закључка остаје нада да проучавања раног хришћанства на Балкану тек предстоји, и чека добре, стручне и вредне зналце.

